

Samfundsliv 26/4-1946

OPPTAKTEN TIL 9. APRIL.

Betraktninger omkring dr. Scharffenbergs oppgjør med Nygårdsvold-regjeringen.

Overlæge Johan Scharffenberg danner uten tvil et særsyn blandt de statstroende, pengetroende og voldstroende. Han er et ensomt, stolt tre i en skog av opportunist-ter som logrer om kapp for å tekkes makthavere av alle slags. Han selger ikke sin sjel for penger, for makt- eller prestisjehensyn. Han har aldri kunnet innordne seg under partipisken og meningsterror- en. Og han har aldri manglet sine meningers mot.

Fordi han i så sterk grad er i besiddelse av disse betydelige og i våre dager så sjeldne egenskaper, vil vi gjerne bringe ham vår hyldest.

Kortene på bordet.

I sitt foredrag i Studentersamfundet på 6-års dagen tor invasjonen, rettet dr. Scharffenberg meget sterke angrep mot regjeringen Nygårdsvold for dens forhold i ukene, månedene og årene før 9. april 1940, og reiste krav, om at alle kort nå må bli lagt på bordet.

Av et helt og fullt hjerte slutter vi oss til dette krav — selv om det delvis skjer på andre premisser. Mens dr. Scharffenberg legger hovedvekten på det mangelfulle militære beredskap, så anklager vi regjeringen Nygårdsvold og Hambro & Co. fordi de var med på og så å si forestod fullbyrdelsen av ødeleggelsen av vårt folks åndelige forsvarsmuligheter. Mens dr. Scharffenberg legger særlig vekt på regjeringens forbryteriske likegylthet overfor advarsler på det militære plan og fortielsen når det gjaldt viktige dokumenter, så vil

vi ha klarlagt hele det årsakskompleks som helt fra 1920-årene med ubønnhørlig konsekvens førte vårt folk mot katastrofen. Mens dr. Scharffenbergs aksjon tydeligvis først og fremst tar sikte på at de skyldige skal trekkes til ansvar, så tilstreber vi ene og alene en oppklaring av årsaks- og virkningssammenhengen på bredest mulig grunnlag, for at vi kan bli spart for framtidige virkninger av samme art, slik at vårt folk i framtiden kan undgå nye og ennå langt verre katastrofer.

Det hele skal da også i tiden framover på bred basis bli tatt opp til behandling i Samfundslivs spalter. Tiden er inne til at så kan skje. Vårt folk begynner å bli trett av parolemakernes opphisselseskampagne. Folket begynner å bli så vidt avkjølet at den hele og usminkede sannhet kan framlegges.

Kommer det hele ubeileilig.

Dr. Scharffenbergs angrep og påvisninger kommer sikkert meget ubeileilig for Nygårdsvold & Co. Avledningsmanøvrerne har jo hittil lyktes over all forventning. Men dr. Scharffenberg har vel hele tiden utgjort litt av et usikkerhetsmoment — med sin mangel på respekt for «avtalt spill»?

Vi for vår del nærer i hvert fall ikke den ringeste tvil om at de moderne hekseprosesser som kan samles under fellesbetegnelsen: «landssvikoppgjøret», er uteksperimenterert og satt i scene hovedsakelig for å avlede oppmerksomheten fra London-farenes forhold

Fort. side 4

før og under krigen. Og den røde tråd i landssvikanordningene: tiltastapene på 10 år, som går igjen i alle saker hva enten tiltalte blir dømt til 15 års tukthus eller 3 måneders fengsel eller slipper med en mulkt, kan — etter våre begreper — ikke ha noen annen fornuftig mening enn å sette flest mulig ut av spillet av dem som kan tenkes formastelige nok til å ville stikke nesen inn i det hvespebol som heter: optakten til 9. april 1940.

Det ligger under disse omstendigheter nær å anta at Nygårdsvold & Co. for tiden nærer et brennende ønske om at også dr. Scharffenberg snart må bli en «død mann» i norsk, offentlig liv.

Nygårdsvolds æresgasje.

Det kan kanskje tenkes at dr. Scharffenbergs angrep og krav kommer ubeileilig også for granskingskomiteen?

Det ser i hvert fall ut til at Hambro, Nygårdsvold & Co. og Stortinget av 1936 stoler på granskingskomiteen, siden Stortinget av 1936 ikke undsa seg for å bevilge Nygårdsvold æresgasje.

La gå at hensikten kanskje var en gang for alle å kvitte seg med Nygårdsvold. Og at man for snarest mulig å oppnå dette — samtidig som man jo måtte holde gode miner overfor folket — fant det nødvendig med en dikter-omforladdelse, æresgasje.

Man oppnådde jo i så fall slett ikke hva man tilsiktet. Det skal nok ståkere til til for å gjen-

fenberg vet da også å fortelle at Koht i kraft av sine evner og kunnskaper var den betydeligste mann i regjeringen, og at han også oppfattet seg selv som det store lys.

Selvfølgelig tror vi ikke et øyeblikk at Koht ønsket å skade sitt land. Men han adskiller seg ikke i det stykke det minste fra quislingene. For heller ikke de ville skade sitt land.

Kohts og likesinnedes svik mot sitt land består i deres utrolige naivitet som henger nøye sammen med deres fullstendige mangel på syn og sans for begivenhetenes indre sammenheng. Deres svik mot sitt folk består i deres himmelropeende mangel på selvkritikk, deres grenseløse uvidenhet i nettopp de ting som de påtar seg å styre og stelle med.

Den materialistiske dialektikk.

Kohts fiasko er ikke bare en avsløring av Koht selv. Den som nøyer seg med det, kan umulig forstå Koht og hans likesinnede og hele deres lettsindige samtid. Der er jo ingen som tenker på å dra Kohts betydelige evner og store kunnskaper i tvil. Hvor skal man så lete etter den brist som allikevel må ha vært til stede? Hva var det som gjorde denne lærde mann så totalt blinn og fremkalte et så utrolig lettsinn? Forklaringen ligger nær for hånden. Evner og kunnskaper er nemlig ikke nok i seg selv. Kohts fiasko er i virkeligheten et sant uttrykk for hvorledes han har brukt sine betydelige evner, for den tyding han har gitt sine store kunnskaper, et sant uttrykk for holdbarheten av de teser han i egenskap av norsk professor er i ferd med å innpode i den oppvoksende slekt. Kohts utenrikspolitikk er en utvetydig dokumentasjon av Kohts og hele samtidens historieoppfatning og menneskeoppfatning.

Når man anser det for overflødig å trenge til bunns i og foreta en vurdering av de ideer som behersker et folk, og er ute av stand til å begripe at vedkommende folk er nødt til å forsøke — hva enten det vil eller ikke — å realisere hva som bor i det, så er det virkelig for drøyt at man påtar seg å leke regjering og utenriksminister. Når der ingen forskjell er på godt og ondt, på sannhet og løgn, og man tenker og handler ut fra den tese at enhver blir salig i sin tro, og at enhver tro er like god som enhver annen tro, så må resultatene ubønnhørlig bli deretter.

Når man betrakter alle ting utenfra og nedenfra (den materialistiske dialektikk) i stedet for innenfra og ovenfra (mentalitet og skjebne), så må nødvendigvis begivenhetene — når de først inntreffer — komme til å ramme en som kaotiske og irrasjonelle — uansett hvor meget man på forhånd inn-

biller seg selv og hverandre at man tenker vitenskapelig ut fra eksakte årsaks- og virkningslover.

Det manglet ikke på selv-tillit.

Koht selv så det selvfølgelig ikke slik. I sine egne øyne hadde han naturligvis fullstendig oversikt over situasjonen. Sikkert har han helt og fullt vært av den oppfatning at ingen kunne mestre situasjonen så suverent som nettopp ham. Nettopp det forklarer hans arroganse helt inn i den føyte times siste minutt. Nettopp det forklarer hans lettsindige omgang med betydningsfulle dokumenter i det krisen nærmer seg sitt høydepunkt.

Hvorledes man reagerte.

Når så kortslutningen inntreffer, og katastrofen er der, virker den som en voldsom overrumpning. Nettopp som den norske utenriksminister befinner seg i den salige tro at han spillet som aller best, blir plutselig kortene slått ut av hendene på ham. Hele regjeringen blir lamslått av forbauselse. — Koht og den tyske minister hadde jo gjensidig avlagt hverandre høf-lighetsvisitter. Koht hadde forsikret den tyske sendemann om at Norge med alle til rådighet stående midler vilde forsvare seg mot ethvert angrep — fra hvilken kant det enn måtte komme. Den tyske sendemann hadde på sin side forsikret Koht at intet lå tyskerne mer fjernt enn tanken på et angrep på Norge. Riktignok hadde Koht forsøkt å føre tyskeren bak lyset (den norske regjering var jo fast bestemt på at hvis saken en gang ble satt på spissen, og der ikke lenger var noen vei utenom, så aktet den i tide å sørge for at Norge kom med på «rette siden»), men hvem kunne drømme om at den tyske sendemann skulle være nederdrettig nok til å forsøke det samme overfor Koht?

Det manglet ikke på advarsler.

Den 9. april 1940 kom på alle disiplene til den materialistiske dialektikk, det vil si, hele regjeringen og så godt som hele det norske folk, som om den plutselig skulle være sluppet ut av en sekk. Samfundsliv hadde riktignok gjennom 10 år påpekt i hvilken retning det gikk og varslet om den forestående katastrofe. Og Dybwad Brochmann hadde ved forskjellige anledninger i Stortinget gjort inngående rede for hvorfor det hele måtte ta en ende med forferdelse. Ved behandlingen av den siste av Dybwad Brochmanns interpellasjoner (1936), uttalte Koht at de synsmåter som var gjort gjeldende, var ytterst interessante, og at han ville ta dem opp til granskning og prøvelse når han kom tilbake til sitt professor-embede. Dybwad Brochmann svar-te straks at der var ingen tid å miste, og at hvis man skulle ven-

te til Koht kom tilbake til sitt professorembede, så ville det være for sent. — Da Stortinget i 1938 gjorde statskupp ved å forlenge sin egen funksjonstid fra 3 til 4 år, uten å forelegge spørsmålet for folket i valg, stod det skrevet svart på hvitt i Samfundsliv at der ikke ville bli flere valg i Norge. — Eksemplene kan forfleres i det uendelige. (De 10 førkrigsårganger av Samfundsliv er tilgjengelige bl. a. i Universitetsbiblioteket og i Bergens off. Bibliotek for alle som har interesse av å sette seg inn i forholdet.

Skyldsspørsmålet.

Ennå den 9. april 1940 og fremdeles den dag idag var og er det umulig for de materialistiske dialektikere å innse sin egen skyld og sitt eget ansvar. For disse kretser finnes der ingen forbindelse mellom katastrofen og den omstendighet at nordmennene gjennom årtier har stått hverandre imot i alle slags kunstige interessesetninger og derved innvendig fra undergravet sitt nasjonale selvstyre. Innen disse kretser tror man at det nasjonale selvstyre like godt kan forsette å bestå etter at alle dets indre forutsetninger er forsvunnet.

Dialektikerne er uten skyld. Kirken (som forlengst har innordnet seg under dialektikerne), skolen, vitenskapen og politikeren — alle er de uten skyld. Eller i verste fall innskrenker deres skyld seg til at de ikke holdt det militære beredskap i orden. Der er ingen ting i veien med dem selv. De behøver ikke å «omvende seg og kle seg i bot og aske». Hvilke ideer man bekjenner seg til, hvilken livsoppfatning man har, er uten betydning. Enhver blir salig i sin tro.

Men også her hjemme finnes jo dem som er skyldige. Det er Hansen og Olsen fra gaten, som er oppflasket med at det er likegyldig hva man tror på. Da tyskerne først stod i landet, mistet de den siste rest av tillit til Hambro, Nygårdsvold, Koht & Co. De kom i skade for å «feilvurdere situasjonen» næsten like meget som de forannevnte herrer har gjort det gjennom hele sin stortings- og regjeringstid. Det er derfor klart at Hansen og Olsen må straffes. Og de må straffes strengt — for å hindre gjentakelser, for å forebygge nye katastrofer.

Gjentagelsens hemmelighet.

Omsider gikk det opp også for Koht at der fantes momenter som han ikke hadde fått øye på og ikke tatt i betraktning. Det hensatte ham til å begynne med i småteleg forbauselse. Men heller ikke med Koht var det noe i veien. Så snart han fikk summet seg, begynte han å lete etter en forklaring som kunne tilpasses til og tolkes ut fra tesen om den materialistiske dialektikk. Og tar vi ikke meget feil, så har nok Koht forlengst funnet sin forklaring. Til